

ЧЕТВЪРТА НАЦИОНАЛНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ

**ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
МЛАДИТЕ ХОРА –
ВЪЗМОЖНОСТИ И МЕЧТИ IV**

СБОРНИК С ДОКЛАДИ – 1 част

Бургас,
23 – 25 април 2026 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

- 8 От човешки капитал към предприемачески капитал: Децата като активни участници в икономиката на XXI век**
доц. д-р Офелия Кънева
- 15 Дяволът в изкуствения интелект**
проф. д-р Спартак Керемедчиев
- 21 Escoplet - еко стартър за производство на изделия от тръстика**
Владимир Стойков
Ели Стойкова
Виктория Петкова
Кристияна Нецова
- 36 Арис - силата да спреш страха: Интелигентна система за превенция на нападенията над жени**
Ния Петрова
- 42 Еко тетрадка - умни тетрадки за многократна употреба**
Ралица Радиева
- 46 Nearby - социално решение срещу свръхпотребление**
Рафаела Генкова
- 59 Иновативно оранжерийно производство на зеленчуци, билки и подправки: Устойчивост и модернизация чрез европейско финансиране**
Иван Тодоров
Кристияна Скопчанова

**69 Веста Ей Ай ООД - Българската искра на иновациите
в земеделието на всички нива**

Станимир Станчев

Кайра Мустафова

Виктория Петрова

88 Там, където времето спира

Ема Василева

Габриела Ачева

**101 Предприемаческо мислене и практични финанси
чрез дизайн мислене в училище**

Стефани Димитрова

Полина Стефанова

Палома Пламенова

Гергана Николова-Костова

**109 Да правим бизнес заедно: предприемачеството през
погледа на младите хора**

Димитър Петров

Ивана Върбанова

Мартина Запрянова

**118 Стартиране и управление на бизнес за
персонализирани подаръци с кауза**

Алейна Неджати

Атанас Атанасов

Деница Маринова

Михаил Михайлов

Радомира Георгиева

Станимир Маринов

- 126 Финансиране и инвестиции за млади предприемачи**
Николета Йорданова
- 139 Ролята на иновациите в предприемачеството чрез концепцията за schoolsnack box**
Петя Русинова
Анхелес Златкова
- 142 Влиянието на съвременните технологии и технологични тенденции върху развитието на бизнеса**
Хулиа Тодорова
- 155 Дигиталните близнаци - иновативното решение на реални проблеми в дигитална среда**
Ванеса Василева
Белослава Симеонова
- 163 Социалното предприемачество като инструмент за устойчиво развитие**
Диляна Георгиева
Антония Сашева
Андреа Илиева
- 171 Уеб приложение “Медицински помощник” - анализ, функционалности и практическа приложимост**
Мирослав Георгиева Павлов
- 176 Стартиране и управление на собствен бизнес: модел за развитие на съвременен зоомагазин**
Ревасие Хасанова

- 186 Стартиране и управление на собствен бизнес**
Никола Пеев
- 198 AirBloom - въздушен пречиствател с цианобактерии**
Атанаска Кьосева
- 205 Биоразградими/рециклируеми временни настилки**
Ecopath
Мила Петрова
- 212 Дигитален маркетинг в агросектора**
Василена Банялиева
Габриела Георгиева
- 222 “Agrotech Corn” - модел за модерна организация на**
иновативна агрофирма за биологична царевица
Кристиян Христов
- 236 Иновации и предприемачество: от продукт към**
иновативна услуга
Николета Арангелова
Неда Славова
- 251 “Smart Safe Chip”**
Ралица Христова
- 265 Живият град (Greennest): модел за устойчиво**
градско земеделие и социално предприемачество
Златомил Златев

ОТ ЧОВЕШКИ КАПИТАЛ КЪМ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КАПИТАЛ: ДЕЦАТА КАТО АКТИВНИ УЧАСТНИЦИ В ИКОНОМИКАТА НА ХХІ ВЕК

доц. д-р Офелия Кънева, Варненски свободен университет

FROM HUMAN CAPITAL TO ENTREPRENEURIAL CAPITAL: CHILDREN AS ACTIVE PARTICIPANTS IN THE 21ST CENTURY ECONOMY

Assoc. prof. Ophelia Kaneva, PhD, Varna Free University

Абстракт: Настоящата разработка предлага нова концепция за „детето – предприемач“ като самостоятелен аналитичен обект в икономиката, надграждайки съществуващите виждания за детето като потребител, като обект на закрила или бъдещ човешки капитал. Целта на изложението е да насочи вниманието към липсата на систематични изследвания върху предприемаческата роля на децата в настоящето, а не само в бъдещето.

Ключови думи: деца, икономика, устойчиво развитие, детско участие

Abstract: This paper proposes a new concept of the “child entrepreneur” as an independent analytical object in the economy, building on existing views of the child as a consumer, as an object of protection or as future human capital. The aim of the paper is to draw attention to the lack of systematic research on the entrepreneurial role of children in the present, and not only in the future.

Keywords: children, economics, sustainable development, child participation

Доминиращите икономически теории традиционно възприемат детето като зависим икономически субект – потребител на

ресурси, обект на социални инвестиции и бъдещ работник. Въпреки развитието на концепциите за човешкия капитал и икономиката на знанието, в тях детето продължава да бъде позиционирано обратно на настоящ участник в процесите на създаване на стойност, иновации и предприемачество. Подобна перспектива, обаче, ограничава разбирането за потенциала на децата като активни участници в предприемачески, иновационни и социално значими икономически процеси.

Същевременно е видимо с просто око разминаването между икономическата теория и социалната практика: докато теорията разглежда детето предимно като потребител и бъдещ човешки капитал, реалността все по-често демонстрира неговата способност да бъде предприемач, иноватор и създател на обществена, социална, и следователно и икономическа, стойност- още в ученическа възраст. Практиката вече показва множество форми на ученическо предприемачество, иновации и социално ангажиране на бизнес идеи. Такива могат да бъдат открити, например чрез:

1. Националната научна конференция „Предприемачеството през погледа на младите хора – възможности и мечти“ с ученици – участници и ментори – хабилитирани лица;
2. Програма „Учебна компания“ на Джунйър Ачийвмънт;
3. Young Enterprise UK - благотворителна организация, която помага на младите хора да изградят увереност, да управляват финансите си, да открият предприемачеството и да оформят собственото си бъдеще;
4. Национално ученическо състезание „Най-добра бизнес идея“ и други.

На база напредъка на приложните форми на младежко предприемачество, се осветлява сериозният дефицит на изследвания, които ги анализират като активни икономически субекти и поставят децата в общността на предприемачите. За преодоляването на този дефицит проучвания следва да бъдат търсени и реализирани както в сферата на формирането и подкрепата

на политики, така и в академичния свят. С кратки аргументи във въведението става ясно, че практиката изпреварва теорията. Но липсата на научни изследвания затруднява формирането на политиките. Ако не съществуват емпирични доказателства за ефекта от предприемаческото образование в детска възраст, за факторите, които стимулират или възпрепятстват детското предприемачество, и за икономическите резултати от подобни инициативи, политиките ще останат насочени основно към младежката заетост и професионалното образование. Това личи и в редица европейски документи на Европейската комисия и Европейската Сметна Палата, например, които разглеждат младите хора предимно като бъдещи наети лица, а не като създатели на собствен бизнес.

Логиката на съвременните икономически политики е в разраствашо търсене на възможности за справяне с демографски предизвикателства, ресурсоемкост на познатите бизнес модели, задълбочаващи се очаквания за социална отговорност и прочее. В този ред на мисли акцентът върху включването на младите хора на пазара на труда не е неочакван, а естествено продължение на стремежа за изпреварване на нуждите на обществото и балансиране на икономическата разумност в съвремението. В своя специален доклад 15/2026 Европейската Сметна Палата подчертава, че подкрепата на политиката за сближаване за младежка заетост на ЕС работи, но осигуряването на трайна заетост за младите хора все още изисква усилия. Докладът е един от политическите инструменти на ЕС и като такъв носи послания и осветлява данни, които стимулират и формират ангажменти както у държавните органи, така и в предприемачите и общностите. В хода на логиката може да се определи като значителна слабост на документа липсата на възприемане на младия човек като икономически агент, способен да идентифицира възможности, да създава стойност, да организира ресурси и да реализира предприемачески инициативи. Дефицитът на изследвания в областта пряко въздейства чрез влиянието си над потенциала за развитие на младежко предприемачество.

Европейската комисия няма самостоятелна политика или стратегически документ, посветен на „детското предприемачество“. Но са видими последователните усилия в развиването на концепция за предприемаческо образование още от началното училище. Детето най-вече се разглежда като обучаем, който развива предприемачески компетентности, а не като предприемач в икономическия смисъл на думата. Т.е. фокусът на Европейската комисия е върху образованието, а не върху децата като реални участници в предприемаческата екосистема. Един от най-пълните анализи в тази област е докладът Eurydice - Entrepreneurship Education at School in Europe (последно издание – 2025). На база на изучаването на националните стратегии в ЕС, учебните програми, подготовката на учителите, практическите предприемачески дейности и интегрирането на предприемачеството в училище, Eurydice прави извода, че предприемачеството трябва да започва още в началното образование и да се развива чрез практически опит, а не само чрез теория. Но прави впечатление, че навсякъде в доклада се използва „ученици, които развиват предприемачески компетентности“ вместо „деца – предприемачи“.

Като цяло Европейската комисия разработва изключително богата образователна политика, насърчава и връзката между училище и бизнес, но не разглежда детето като потенциален предприемач. Не се анализират тематични направления относно:

- ✓ възможността децата да бъдат икономически агенти,
- ✓ каква е икономическата стойност на детските предприемачески инициативи,
- ✓ какви регулаторни и институционални бариери срещат децата при предприемаческа дейност,
- ✓ приносът на детското предприемачество към местната дейност и развитие, подкрепата за деца – предприемачи и прочее.

И в този случай се открива липса на концептуализиране на детето като настоящ предприемачески субект и анализ на негово-

то реално участие в процесите на създаване на икономическа и социална стойност. Преодоляването на този дефицит изисква ново направление в изследванията, което да надгради образователната перспектива с икономически и социален анализ на детското предприемачество.

Академичният интерес към детското предприемачество по-скоро е фрагментарен и на тази база може да се изведе твърдението, че липсват цялостни модели и предложения, които да представят детето като предприемачески субект със специфични характеристики, със своя различна мотивация към икономическа дейност, както и с нови или различни форми на икономическо участие. Значителен обзор на авторите и произведенията е направен в статията „Икономическата култура на децата и тяхното място в стопанския живот“ (Кънева, О., 2026). Именно този дефицит на концептуални модели и систематични изследвания обуславя необходимостта от използването на нови интердисциплинарни методологически подходи, които да позволят идентифицирането на причините за ограниченото развитие на детското предприемачество и формулирането на приложими решения. В този контекст методологията на „Кръга за сътрудничество (Collaboration Circle)“ предлага подходяща изследователска рамка за анализ на институционалните, образователните и регулаторните фактори, които възпрепятстват формирането на предприемачески екосистеми за деца и млади хора. Структурираният подход, базиран на анализ на първопричините, картографиране на ограниченията и творческо преосмисляне на проблемите, помага да се изследват ключови бариери, които ограничават развитието на предприемаческите екосистеми за младите хора. С перспективите от изследвания върху младежкото предприемачество се създава знание за участници, работещи в различни научни и предприемачески области, които оказват въздействие над възможностите за детско предприемачество. Предизвикателствата, свързани с трансформирането на научните знания в практически решения, са подобни на тези, пред които е изправено насърчаването на предприемаческия

потенциал на децата: ограничена институционална подкрепа, регулаторни ограничения и трудности при демонстриране на дългосрочно въздействие. Участието в „Кръга за сътрудничество“ може да засили способността за свързване на научни изследвания, образование и предприемачество и да се разработят инициативи, основани на доказателства, които дават възможност на бъдещите поколения.

Настоящата разработка осветлява тезата, че традиционното разбиране за детето като бъдещ човешки капитал вече не е достатъчно, за да обясни динамиката на съвременните икономически и социални процеси. Развитието на предприемаческото образование, дигиталните технологии, социалните иновации и практиките на ученическото предприемачество показват, че децата все по-често участват в създаването на икономическа и обществена стойност още преди навлизането си на пазара на труда. Практиката изпреварва теорията, която продължава да разглежда детето предимно като бъдещ работник, потребител или обект на инвестиции в човешки капитал.

Бързият анализ на европейските политики, както и на академичните разработки, показва, че предприемаческите компетентности получават все по-широка подкрепа, но отсъства цялостна концепция за детето като предприемачески субект. Липсват систематични изследвания върху икономическата стойност на детските предприемачески инициативи, спецификата на предприемаческата мотивация в детска възраст, институционалните бариери пред детското предприемачество и неговото въздействие върху местното и регионалното развитие. Това очертава ново научно поле, което обединява икономиката на детството, предприемачеството, образованието и публичните политики.

Преходът от концепцията за човешкия капитал към концепцията за предприемаческия капитал е актуално надграждане на инвестициите в образованието, за да може детето да бъде разглеждано не само като бъдещ носител на знания и умения, но

и като настоящ създател на идеи, инициативи и икономическа стойност.

Подобна промяна в научната перспектива би могла да стимулира разработването на нови модели за оценка на детското предприемачество, основани на доказателства политики и по-ефективни механизми за подкрепа на предприемаческия потенциал още в ранна възраст.

Развитието на академичния и политически дебат относно икономическата роля на детето ще изгради нова аналитична рамка, която да интегрира младия човек като реален участник в предприемаческите процеси. Именно в тази посока може да се търси следващият етап в развитието на икономическата теория – признаването на детето като активен участник в икономиката на XXI век и носител на предприемачески капитал.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. (2024) СБОРНИК С ДОКЛАДИ, НАЦИОНАЛНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ "ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЛАДИТЕ ХОРА – ВЪЗМОЖНОСТИ И МЕЧТИ": 18 - 20 септември 2023 г., град Левски; ИздателствоАгенция ОЗОН, 2024; ISBN 978-619-92226-7-6; Available at: https://agency-ozon.com/wp-content/uploads/2024/03/web_Dokladi_book.pdf
2. (2024) СБОРНИК С ДОКЛАДИ, НАЦИОНАЛНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ "ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЛАДИТЕ ХОРА – ВЪЗМОЖНОСТИ И МЕЧТИ II": 18 - 20 април 2024 г., град Сливен; ИздателствоАгенция ОЗОН; ISSN 3033-0882; Available at: https://agency-ozon.com/wp-content/uploads/2024/08/WEB_Dokladi_2_book.pdf
3. (2025) СБОРНИК С ДОКЛАДИ, НАЦИОНАЛНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ "ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЛАДИТЕ ХОРА – ВЪЗМОЖНОСТИ И МЕЧТИ III": 18 – 20 юни 2025 г., град Пловдив; ИздателствоАгенция ОЗОН; ISSN 3033-0882; Available at: https://agency-ozon.com/wp-content/uploads/2025/09/WEB_Dokladi3.pdf
4. Кънева, О. (2026). Икономическата култура на децата и тяхното място в стопанския живот. ВСУ, Сборник с доклади от Международна научна конференция „Стопанските трансформации в глобалния свят“, Варна
5. <https://company.jabulgaria.org>[opened at 26.05.2026; 13:20]
6. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/entrepreneurship-education-school-europe-2025>[opened at 26.05.2026; 10:32]
7. <https://www.eca.europa.eu/en/publications/SR-2026-15>[opened at 26.06.2026; 09:01]
8. https://www.mon.bg/nfs/2024/12/regl_predpriemachestvo_16122024.pdf[opened at 26.05.2026; 14:15]
9. <https://www.young-enterprise.org.uk>[opened at 26.05.2026; 10:29]

„...Изкуственият интелект променя света с безпрецедентна скорост, поставяйки човечеството пред възможности, които доскоро изглеждаха немислими, но и пред рискове, чиито последици тепърва ще осъзнаваме. Дали човекът управлява изкуствения интелект или постепенно се превръща в негов обект? Най-голямото изпитание на нашето време – способността да съхраним свободата, критичното мислене и човешките ценности в епохата на интелигентните машини, следва да се разглежда и като икономически въпрос. Предприемачеството следва да отговори и на въпросите за избора какви хора и какво общество искаме да бъдем.“

Проф. д-р Спартак Керемидчиев

„...В продължение на десетилетия икономическата теория разглежда детето предимно като бъдещ човешки капитал – носител на знания, умения и потенциал за бъдеща икономическа реализация. В една нова концептуална перспектива, която преосмисля тази парадигма и поставя детето в ролята на активен участник в съвременните предприемачески процеси, стои идеята за преход от човешки към предприемачески капитал – разбиране, според което децата не са единствено обект на образование и социални политики, а създатели на идеи, иновации и обществена стойност още в ранна възраст.“

Доц. д-р Офелия Кънева

ISSN 3033-0874

9

Агенция ОЗОН
София 2026